

נשיח בחוקיד

DISCUSSIONS FROM OUR BEIS MEDRASH

VOLUME 1:1 • SHAVUOS 5784

Waiting between Meat and Milk in Cases of Doubt

by Rabbi Michael Taubes, Rosh Yeshiva and Interim Dean, RIETS

Adapted by Rabbi Josh Flug

Question: Simcha's shul has a tradition on Shavuos night. From 4:00–4:15 a.m., a dairy dessert buffet is served right before the last shiur of the night. This allows those who wait six hours between meat and milk to eat a fleishig Yom Tov meal, finish eating meat by 10:00 p.m., and partake of the cheesecake, ice cream and chocolate at 4:00 a.m. When Simcha ate his Yom Tov meal on Shavuos night, he was not cognizant of the time. As they are setting up the buffet he wonders to himself, "Did I finish eating meat by 10:00, or even 10:15 p.m.?" He knows that Ma'ariv was at 9:05 p.m., estimates that he made Kiddush around 9:30 p.m., and recalls that the meal was quick. He also knows that he looked at his watch at 10:30 p.m. while they were eating dessert. It is possible that he finished eating meat by 10:00 p.m., but he just does not remember. What should he do?

Background

Let us first look at some of the basic sources related to waiting between meat and milk. We begin with the Gemara:

CHULLIN 105A AND RASHI

גמ': גופא אמר רב חסדא אכל בשר אסור לאכול גבינה גבינה מותר לאכול בשר אמר ליה רב אחא בר יוסף לרב חסדא בשר שבין השינים מהו קרי עליה הבשר עודנו בין שיניהם. אמר מר עוקבא אנא להא מלתא חלא בר חמרא לגבי אבא דאילו אבא כי הוה אכיל בשרא האידינא לא הוה אכל גבינה עד למחר עד השתא ואילו אנא בהא סעודתא הוא דלא אכילנא לסעודתא אחריתא אכילנא.

רש"י: אסור לאכול גבינה - משום דבשר מוציא שומן והוא נדבק בפה ומאריך בטעמו. בשר שבין השיניים - מי חשיב בשר שלא לאכול גבינה עמו עד שיטלנו. הבשר עודנו - אלמא מיקרי בשר. אנא להא מילתא חלא בר חמרא - לדבר זה אני גרוע מאבי כחומץ בן יין. למחר כי השתא - מעת לעת.

There is an obligation to wait after eating meat before eating dairy but it is unclear how long one must wait. Mar Ukva waited between meals and said he is like vinegar compared to his father who waited an entire day.

What does Mar Ukva mean to say when he records that he waits only *between* meals to eat dairy after meat? The Rishonim give several explanations. Here are a few of them:

TOSAFOS, CHULLIN 105A

לסעודתא אחריתא אכילנא לאו בסעודתא שרגילין לעשות אחת שחרית ואחת ערבית אלא אפילו לאלתר אם סילק השולחן וברירך מותר דלא פלוג רבנן.

Waiting from one meal to the next is not a function of time.

TOSAFOS, CHULLIN 104B

ור"ת מפרש וכן הלכות גדולות דאכל בשר אסור לאכול גבינה היינו בלא נטילה וקינוח אבל בנטילה וקינוח שרי אכל גבינה מותר לאכול בשר אף בלא נטילה וקינוח ומר עוקבא דלא אכיל עד סעודה אחרית היינו בלא נטילה וקינוח אי נמי מחמיר על עצמו היה.

If someone washes their hands and wipes their mouth, there is no need to wait between meat and milk.

RIF AND RAN, CHULLIN 37B

רי"ף: ושמעינן מהא דהאי דא"ר חסדא אכל בשר אסור לאכול גבינה דלא שרי למיכל גבינה בתר בשרא אלא עד דשהי ליה שיעור מאי דצריך לסעודתא אחריתי דלא אשכחין מאן דשרי למיכל גבינה בתר בשרא בפחות מהאי שיעורא דהא מר עוקבא אע"ג דשהי ליה כי האי שיעורא קרי אנפשיה חלא בר חמרא.

ר"ן: שכיון שהרי"ף ז"ל הביא ראייה ממימרא דמר עוקבא אלמא ס"ל שלא מפני מדת החסידות בלבד היה עושה כן אלא מפני שורת הדין ואם איתא דבקנוח הפה סגי למה היה מיקל מר עוקבא יותר מאביו בכך והוה קרי נפשיה חלא בר חמרא ליעביד קנוח הפה ואבוה נמי לא הוה צריך לשהויי עד למחר.

Mar Ukva held that there is a specific amount of time that one must wait between meat and milk.

RAMBAM, HIL' MA'ACHALOS ASUROS 9:28

מי שאכל בשר בתחלה בין בשר בהמה בין בשר עוף לא יאכל אחריו חלב עד שיהיה ביניהן כדי שיעור סעודה אחרת והוא כמו שש שעות מפני הבשר של בין השיניים שאינו סר בקינוח.

One should wait between meat and milk the amount of time that normally elapses between meals which is approximately six hours.

We find the major opinions recorded in the *psakim* of the *Shulchan Aruch* and Rama:

SHULCHAN ARUCH, YOREH DEAH 89:1

אכל בשר, אפילו של חיה ועוף, לא יאכל גבינה אחריו עד שישהה שש שעות. ואפילו אם שהה כשיעור, אם יש בשר בין השיניים, צריך להסירו. והלועס לתינוק, צריך להמתין. הגה: ואם מצא אחר כך בשר שבין השיניים, ומסירו, צריך להדיח פיו קודם שיאכל גבינה (הר"ן פכ"ה). ויש אומרים דאין צריכין להמתין שש שעות, רק מיד אם סלק ובירך ברכת המזון, מותר על ידי קנוח והדחה (תוס' ומרדכי פכ"ה והגהות אשרי"י והג"ה מיימוני פ"ט דמ"א וראבי"ה). והמנהג הפשוט במדינות אלו, להמתין אחר אכילת הבשר שעה אחת, ואוכלין אחר כך גבינה. מיהו צריכים לברך גם כן ברכת המזון אחר הבשר (ע"פ הארוך והגהות ש"ד), דאז הוי כסעודה אחרת, דמותר לאכול לדברי המקילין. אבל בלא ברכת המזון, לא מהני המתנת שעה. ואין חילוק אם המתין השעה קודם ברכת המזון, או אחר כך (ד"ע ממהרא"י ולאפוקי או"ה). ואם מצא בשר בין שיניו, אחר השעה, צריך לנקרו ולהסירו (ד"ע ממשעות הר"ן הנ"ל). ויש אומרים דאין לברך ברכת המזון על מנת לאכול גבינה (ארוך בשם מהר"ח), אבל אין נזהרין בזה. ויש מדקדקים להמתין שש שעות אחר אכילת בשר לגבינה, וכן נכון לעשות.

Many people wait six full hours between meat and milk (see *Shach* 89:8 and *Aruch HaShulchan* 89:7). Some wait one hour based on the Rama. Some wait three hours, which seems to be based on a comment of the *P'ri Chadash* (YD 89). Some wait "into the sixth hour" (either five hours or five and a half hours) based on the language of the Rambam that six hours is not a precise measurement: "*k'mo sheish sha'os*" (see *Divrei Yatziv, Likutim V'Hashmatos* no. 69).

Safek D'Rabbanan L'Kula?

In our case, Simcha ordinarily waits six hours. His need to eat cheesecake at 4:00 a.m. is not pressing enough to violate his family minhag. Nevertheless, he is not sure whether six hours has elapsed since he ate meat. The entire requirement to wait between meat and milk is rabbinic in nature. Should we simply employ the principle of *safek d'rabbanan l'kula* and allow him to be lenient on a matter relating to a *din d'rabbanan*? Let us look at a possible exception to *safek d'rabbanan l'kula*:

BEITZAH 3B AND RASHI

גמ': מיתבי אחד ביצה שנולדה בשבת ואחד ביצה שנולדה ביום טוב אין מטלטלין אותה לא לכסות בה את הכלי ולא לסמוך בה כרעי המטה אבל כופה עליה את הכלי בשביל שלא תשבר וספיקא אסורה

ואם נתערבה באלף כולן אסורות בשלמא לרבה דאמר משום הכנה הוי ספיקא דאורייתא וכל ספיקא דאורייתא לחומרא אלא לרב יוסף ולרבי יצחק דאמרי משום גזרה ספיקא דרבנן היא וכל ספיקא דרבנן לקולא סיפא אתאן לספק טרפה אי הכי אימא סיפא נתערבה באלף

כולן אסורות אי אמרת בשלמא ספק יום טוב ספק חול הוי דבר שיש לו מתירין וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל.

רש"י: מיתבי: אהנך אמוראי קמאי דאפלוג בטעמא דבית הלל דמתניתין. לכסות בה את הכלי - פי צלוחית. לסמוך בה - זוקפה כנגד חודה, וסומך בה. אבל כופה עליה כו' - ואף על גב דהיא אינה ניטלת - מטלטלין את הכלי לצורכה, ולאפוקי מדרבי יצחק, דאמר (שבת מג, א): אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל בשבת, ואיהו מוקי לה בצריך למקומו של כלי. וספקא - של זו אסורה, קא סלקא דעתך: ספק נולדה ביום טוב ספק בחול - אסורה ביום טוב. ספק דרבנן היא - דאפילו ודאי משום גזירה הוא דאתסר, וכי הויא לה ספיקא - הוי ספק במידי דאסור מדרבנן. לספק טריפה - ספק נולדה מתרנגולת טרפה, ולא ביום טוב קאי, ואידי דאיירי באיסור ביצה - איירי נמי בהא. שיש לו מתירין - שיכול לאכלו אחר יום טוב בהיתר גמור.

אפילו באלף לא בטיל: ואף על גב דמדאורייתא חד בתרי בטיל, דכתיב (שמות כג) אחרי רבים להטות - אחמור רבנן, הואיל ויש לו מתירין לאחר זמן - לא יאכלנו באיסור על ידי ביטול.

If something will be permissible later, we do not apply the concept of bitul because one can solve the issue by simply waiting until it is permitted.

The concept of *davar sheyesh lo matirin* prevents bitul from taking place in cases where an item will become permissible later. One such case discussed in the Gemara is of an egg that was laid on Yom Tov that will be permissible after Yom Tov. *Shita Mekubetzes* (*Beitzah* 4a) adds that the same idea applies to *safek d'rabbanan l'kula*. We do not rely on *safek d'rabbanan l'kula* on a *davar sheyesh lo matirin* because one can enjoy the item by simply waiting for it to become permissible.

As such, we can make the following argument: Simcha may have a *safek d'rabbanan* as to whether he can eat dairy at 4 a.m. but that *safek* is a *davar sheyesh lo matirin* because he can simply wait until 4:30 a.m., when there is no doubt that he may eat dairy.

Do we apply *davar sheyesh lo matirin* to Simcha's situation? Let us look at a comment of the *Pischei Teshuva* (discussing a *kli* requiring kashering that got mixed up with others):

כלי שנאסר ... ובאמת לענ"ד בלא"ה לא הוי כאן דשיל"מ לפמ"ש לקמן סימן קפ"ו ס"ה בצ"צ שם בשם הגאון בעל צל"ח (ונו"ב) דהא דדבר שיש לו מתירין לא בטיל היינו לענין אכילה דממ"נ מה שיאכל היום לא יאכל למחר א"כ אכילה זו שרוצה לאכול היום באיסור יאכל למחר בהיתר אבל לענין טלטול לאיזה צורך לא שייך דשיל"מ שהרי יכול לטלטלו היום וגם למחר ע"ש א"כ ה"ה גם בזה לא הוי דשיל"מ דהא יכול להשתמש בכלי זה היום וגם למחר וא"כ השימוש שרוצה להשתמש היום בכלי זה אין לה מתירין:

Davar sheyesh lo matirin may only apply in a situation where there is a singular opportunity to benefit.

The *Pischei Teshuva* is echoing the comments of Rav Yechezkel Landau in a number of his seforim that *davar sheyesh lo matirin* only applies when there is a singular opportunity to benefit from the item. Therefore, the rabbis say, why benefit from it now and have to rely on *bitul* (or *safek d'rabbanan l'kula*) when you can benefit from it later. However, if it is an item from which someone wants to derive benefit multiple times—such as a *muktzeh* item or a *kli* that requires kashering—we do not apply *davar sheyesh lo matirin* because the person wants to benefit from it now while it is prohibited and again later when it is permissible. Why should there be a need to wait until the permissible time and limit the benefit when one can employ *bitul*?

Rav Yechezkel Landau's idea is supported by other Achronim as well, including the *P'ri Megadim* (YD, MZ 99:12) and Rav Moshe Feinstein (*Igros Moshe* OC 3:71 and EH 1:31). However, the *Shach* (YD 102:8) and Rav Akiva Eger (*Teshuvos, Kama* no. 27) are of the opinion that *davar sheyesh lo matirin* applies to a *kli* that requires kashering and, as such, they clearly do not subscribe to Rav Landau's position.

In our case, Simcha wants to benefit from eating dairy during the period of doubt as well as afterwards. As such, Rav Landau and those who follow his approach would argue that it is not a *davar sheyesh lo matirin* and we can perhaps employ *safek d'rabbanan l'kula*.

However, there may be an additional concern.

Simcha, ostensibly, did not eat his Yom Tov meal alone. There were other people at the meal who might be able to recall exactly when Simcha stopped eating meat. If they are currently sleeping, it would be inappropriate to wake them to obtain this information. But perhaps one of them stayed up to learn. Alternatively, it is possible that one of them is awake and learning, but at a different shul. Is it considered a *safek* as to when Simcha finished eating meat if he can exert effort to find out?

The *Mishneh LaMelech* provides an answer based on a Gemara in Eruvin. The Gemara discusses whether we can assume that someone who was asked to complete a task actually completed the task:

ERUVIN 31B-32A

אמר רב נחמן בשל תורה אין חזקה שליח עושה שליחותו בשל
סופרים חזקה שליח עושה שליחותו.

When it comes to rabbinic laws, we can rely on the assumption that the shaliach completed his task.

The *Mishneh LaMelech* asks a simple question: why does the Gemara need to rely on a *chazakah* that a shaliach carries out his mission, in order to be lenient on rabbinic laws? Why do we not simply say that since we are uncertain if he carried out his mission, we can rely on *safek d'rabbanan l'kula*?

MISHNEH LAMELECH, BECHOROS 4:1

והנני חוזר על הראשונות כי תאמר אלי את"ל שאין כאן כי אם איסור דרבנן מה לנו לחקור אם שייך כאן לומר חזקת שליח עושה שליחותו ואם חזקה זו השמנה היא אם רזה דל מהכא חזקה לא יהיה אלא ספק בעלמא הא קי"ל ספקא דרבנן לקולא, הא ליתא דאם כן מאי האי דקאמר רב נחמן בשל סופרים חזקה שליח עושה שליחותו למה לן להאי טעמא תיפוק ליה דהוי ספק וקיימא לן ספקא דרבנן לקולא ... ועוד אפשר לומר דס"ל דמתני' מיירי אפילו כשהשליח כאן ויכול להתברר אם קבלו אם לאו אפ"ה אם תלינן לקולא ואמרין הרי זה

סומך עליו ועל זה הקשו דאמאי ודלמא לא שקיל מיניה משום דאף דקי"ל דספקא דרבנן לקולא היכא דיכול להתברר לא אזלינן לקולא משום דלא חשיב ספק כל שיכול להתברר וכמו שכתבו הראשונים ז"ל, וגדולה מזו כתב הרשב"א בת"ה דאפי' ספק דחסרון ידיעה לא מיקרי ספק ואף בדרבנן אזלינן לחומרא ... אלא ודאי דאיצטרך מתני' ללמדנו דין אחר דהיינו דלכתחלה או היכא דאפשר להתברר נמי סמכינן עליה ומש"ה הקשו דאמאי ודלמא לא שקיל מיניה והוצרכו לטעמא דחזקת שליח אבל אין ה"נ דבעלמא בלאו הכי חזקה נמי אזלינן לקולא משום ספקא דקי"ל ספקא דרבנן לקולא.

We do not say safek d'rabbanan l'kula when the information is verifiable.

The *Mishneh LaMelech* posits that if the information is easily verifiable, one may not rely on *safek d'rabbanan l'kula*. Rather, one should try to resolve the *safek* by ascertaining the facts. Yet, what if it is not so easily verifiable? What kind of effort must be expended to determine the facts before we can say *safek d'rabbanan l'kula*? The *Mishneh LaMelech* does not provide clear guidelines.

Concluding Thoughts

It is possible that we can ignore these exceptions to *safek d'rabbanan l'kula* in our situation. After all, there is no rabbinic decree to wait six hours. The Gemara does not give a clear guideline, the Rishonim have differing opinions as to how long to wait, and the Rambam even uses the language *k'mo shesh sha'os*. None of this minimizes the longstanding practice of many to wait a full six hours, but we do not necessarily have to subject it to the rigors of *davar sheyesh lo matirin* or *safek sheyachol l'hisbarer* (verifiable *safek*). A similar approach can be found in the *Darchei Teshuva* 89:5. When he discusses this question, he notes that we could also factor in the fact that according to many rishonim, there is no requirement to wait six hours in the first place. As such, there is ample room for Simcha to be lenient and eat dairy at 4:00 a.m.

Showering on Yom Tov

by Rabbi Aryeh Lebowitz

Abraham Arbesfeld Chair, Director of the Rabbi Joseph B. Soloveitchik Semikha Program, RIETS

Adapted by Rabbi Jordan Auerbach

Question: As we find ourselves in a leap year, Shavuos will take place further into the summer than usual. With the added heat, some may find themselves after the first day of Yom Tov in need of a shower to freshen up for the remainder of Shavuos. Is it permissible to shower on Yom Tov? And, if so, what are the parameters for how one goes about bathing on a Yom Tov?

In addressing the question, let us first assess what may and may not be done on Yom Tov:

SHEMOS 12:16

וביום הראשון מקרא קדש וביום השביעי מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכה לא יעשה בהם אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם.

The Concept of Food Preparation for Yom Tov

The Torah forbids all *melachos* with the exception of those necessary to prepare one's food for Yom Tov (cooking, transferring fire, and carrying in a public domain).

There is a major dispute between Beis Shamai and Beis Hillel regarding the extent to which the exceptions for Yom Tov apply:

BEITZAH 12A

מתני' בית שמאי אומרים: אין מוציאים לא את הקטן, ולא את הלולב, ולא את ספר תורה לרשות הרבים, ובית הלל מתירין.

גמ' אמר ליה: דאמר לך מני — בית שמאי היא, דאמרי: לא אמרינן מתוך שהותרה הוצאה לצורך — הותרה נמי שלא לצורך. דאי בית הלל, הא אמרי: מתוך שהותרה הוצאה לצורך — הותרה נמי שלא לצורך. הכא נמי, מתוך שהותרה שחיטה לצורך — הותרה נמי שלא לצורך.

How expansive is the exception to prepare food?

According to Beis Shamai the exception only permits the performance of the otherwise prohibited acts when preparing food for Yom Tov. Whereas Beis Hillel rules that once an action is permitted on Yom Tov for the purpose of food preparation, it becomes generally permitted when there is any sort of need.

The *Shulchan Aruch* rules in accordance with the opinion of Beis Hillel:

SHULCHAN ARUCH, ORACH CHAIM 518:1

מתוך שהותרה הוצאה לצורך אכילה הותרה שלא לצורך כגון קטן ולולב וספר תורה וכלים: הגה הצריכים לו קצת או שמתירא שלא יגנבו או שאר פסידא [הגהות סמ"ק ור' ירוחם] אבל אבנים וכיוצא בהן אסור: הגה ומותר לשחוק בכדור אפילו ברשות הרבים אך על גב שאינו אלא טיול בעלמא (תוס' ור' ירוחם) ואם הניח עירוב מותר לטלטל ולהוציא כל שיש לו תורת כלי אע"פ שאינן לצורך היום כלל [ר"ן פ"ב דביצה]:

It is permitted to carry items that are not needed for food preparation as long as they have some purpose.

The Gemara presents another limitation in the types of *melacha* that may be performed:

KESUVOS 7A

רב פפא משמיה דרבא אמר: ביום טוב שרי, בשבת אסיר. אמר ליה רב פפי לרב פפא: מאי דעתך — מתוך שהותרה חבורה לצורך, הותרה נמי שלא לצורך? אלא מעתה, מותר לעשות מוגמר ביום טוב, דמתוך שהותרה הבערה לצורך, הותרה נמי שלא לצורך! אמר ליה, עליך אמר קרא: "אך אשר יאכל לכל נפש" — דבר השווה לכל נפש.

One should only perform activities that most people benefit from.

The Gemara qualifies the halacha and rules that only actions that are *shaveh l'chol nefesh*—those that are enjoyed by most people and are not unusual luxuries—would be permitted.

Let us now turn our attention to a *machlokes* between Beis Shammai and Beis Hillel about warming bath water on Yom Tov:

MISHNA, BEITZAH 21B

בית שמאי אומרים, לא יחם אדם חמין לרגליו, אלא אם כן ראויין לשתייה. ובית הלל מתירין. עושה אדם מדורה ומתחמם כנגדה:

Beis Hillel permits warming water for bathing on Yom Tov.

The Mishna discusses the warming of water for washing on Yom Tov. Beis Shamaï, predictably, prohibits warming water exclusively for washing and only permits it if the water is also fit for drinking. Beis Hillel, on the other hand, permits the heating of water for bathing, seemingly without any qualification. However, Beis Hillel only seems to permit warming water to wash one's feet. Why should that be? Let's look at the comments of Tosafos:

TOSAFOS, BEITZAH 21B

לא יחם אדם חמין אא"כ ראויין לשתייה. וא"ת מאיזה טעם שרו ב"ש ואפילו ראויין לשתייה הא לית להו מתוך וי"ל דמיירי כגון ששותה ומרבה לרחוץ רגליו והכי איתא בהדיא בירושלמי דלב"ש צריך לשתות מיהו וב"ה מתירין ודוקא לרגליו אבל לכל גופו מודה דאסור דדבר השווה לכל נפש בעינן וזה אינו ראוי אלא לבני אדם מעונגין אבל ידיו ורגליו שווה לכל נפש:

Beis Hillel do not permit washing the whole body because it is not shaveh l'chol nefesh.

Tosafos, reflecting the norms of their time, rule that even according to Beis Hillel one would only be able to warm water for washing one's hands and feet (not for the entire body) since bathing the entire body was not *shaveh l'chol nefesh* as it was only done by particularly finicky people.

The Ramban seems to take a different approach and his approach is cited in the Mishna Berura:

RAMBAN, SHABBOS 40A

הא דאמר' ועדיין היו רוחצין בחמין ואומרים מזיעין אנו אסרו להם. נראה שלא אסרוה בבת אחת אלא מתחלה אסרוה בשבת והתירוה בי"ט לפי (שאין) [שאף] החמין מותרין לרחוץ פניו ידיו ורגליו ואח"כ אסרוה בי"ט ממאי דקתני בברייתא פקקו נקביו מעי"ט למחר נכנס ומזיע אלמא בשבת אסור וי"ל דה"ה לשבת והאי דקתני בי"ט לאשמעי' שאפי' בי"ט זיעה דוקא א"נ משום דאין דרך להזיע בלא שטוף חמין בסוף ובשבת אסור להכי נקיט י"ט, ולשון ראשון אינו הגון:

The rabbinic decree against bathing in warm water applies on Yom Tov.

MISHNA BERURA 511:18

ויש אוסרין בכל ענין - דס"ל דאין חילוק בין שבת ליו"ט ואסרו רחיצה ביו"ט כמו בשבת. [ודוקא כל גופו כאחד אבל אבר אבר לכו"ע מותר לרחוץ] ואפילו להשתטף באותן חמין אסור לדעה זו... ועיין בא"ר שכתב דרוב הפוסקים ס"ל כדעה ראשונה אלא שנוהגין לאסור ואין לשנות המנהג.

The Ramban, cited by the Mishna Berura, rules that it is prohibited to bathe one's entire body on Yom Tov for a different reason. With regards to Hilchos Shabbos there is a rabbinic prohibition known as the *gezeiras habalanim* [edict of the bathhouse attendants] which prevents bathing on Shabbos even in water that was heated prior to Shabbos. The Ramban is of the opinion that this decree was extended to prohibit bathing on Yom Tov as well.

The Rambam also follows this approach:

RAMBAM, HILCHOS SHEVISAS YOM TOV 1:16

רחיצה וסיכה הרי הן בכלל אכילה ושתיה ועושים אותן ביום טוב שנאמר (שמות יב טז) "אך אשר יאכל לכל נפש" לכל שצריך הגוף. לפיכך מחמין חמין ביום טוב ורוחץ בהן פניו ידיו ורגליו. אבל כל גופו אסור משום גזרת מרחץ. וחמין שהוחמו מערב יום טוב רוחץ בהן כל גופו ביום טוב שלא גזרו על דבר זה אלא בשבת בלבד.

Bathing on Yom Tov is prohibited because of gezeiras habalanim.

The Rambam rules that one may only wash one's hands, feet, and face but not the entire body. Like the Ramban, the Rambam bases this position on an extension of the *gezeiras habalanim* rather than the reasoning proposed by Tosafos.

The Rambam elaborates on the *gezeiras habalanim* in Hilchos Shabbos:

RAMBAM, HILCHOS SHABBOS 22:2

מפני מה אסרו חכמים לכנס במרחץ בשבת. מפני הבלנין שהיו מחמין חמין בשבת ואומרים מערב שבת הוחמו. לפיכך גזרו שלא יכנס אדם למרחץ בשבת אפלו להזיע. וגזרו שלא ישתף כל גופו בחמין ואפלו בחמין שהוחמו מערב שבת. אבל פניו ידיו ורגליו מתר. במה דברים אמורים בחמי האור גזרה משום מרחץ. אבל בחמי טבריא וכיוצא בהן מתר להשתף בהן כל גופו. ואסור לרחץ במים חמין שבמערות מפני שהמעהר יש בה הבל ויבוא לידי זעה ונמצאת כמרחץ.

What emerges is a *machlokes* Rishonim with regards to the nature of this prohibition of bathing on Yom Tov. According to the opinions of the Ramban and Rambam the prohibition of bathing on Yom Tov is an extension of the rabbinic decree regarding bathing on Shabbos. However, according to Tosafos the prohibition is simply an application of the *shaveh l'chol nefesh* rule and heating water for the purpose of bathing would constitute a *melacha d'oraisa*.

Let us look at the *Shulchan Aruch*:

SHULCHAN ARUCH, ORACH CHAIM 511:2

מותר להחם ב"ט מים לרחוץ ידיו אבל לא כל גופו ואפילו אינו רוחצו בבת אחת: הגה אבל מותר לרחוץ תינוק במים שהוחמו ע"י

ישראל ב"ט (מרדכי פ"ג) אבל אסור לחמם לצרכו אפילו על ידי עכו"ם (מהר"א מפראג) אבל כשצריך להם לבשל או להדיח או מותר להרבות בשבילו (כל בו) ודין חמי טבריה כמו בשבת כדאיתא סי' שכ"ו (ב"י) אבל במים שהוחמו מעי"ט מותר לרחוץ כל גופו אפי' כאחד מיהו דוקא חוץ למרחץ אבל במרחץ אסור: הגה ויש אוסרים בכל ענין וכן נוהגין (טור והרא"ש).

One may not heat up water to bathe one's entire body on Yom Tov. There is a machlokes if the water was heated before Yom Tov.

Moreinu Harav Hershel Schachter points out that the *Shulchan Aruch* rules in accordance with the opinion of Tosafos that the prohibition is based on the concern that bathing is not *shaveh l'chol nefesh*. Rav Schachter notes that since, according to Tosafos, the prohibition is an *issur deoraisa*, the parameters follow what is considered *shaveh l'chol nefesh*. As such, because nowadays it is common practice to bathe regularly, it would seem permitted for one to bathe even their entire body on Yom Tov. The Ramban, however, views the prohibition as rabbinic and as such the parameters are fixed regardless of changes in common practice. In the *Shulchan Aruch*, we find that the concern for the *gezeiras habalanim* exists as well and that is why the Rama rules that it is prohibited to bathe in water that was heated before Yom Tov.

Now a practical question emerges. Given that we are allowed to heat the water nowadays and it is considered *shaveh l'chol nefesh*, is there a way to bathe without violating the *gezeiras habalanim*?

Rabbi Akiva Eiger notes that in some cases, the *gezeiras habalanim* doesn't apply:

HAGAHOS RABBI AKIVA EIGER, OC 307:3

שלא עירבו לרחוץ בו המצטער. משמע דמצטער מותר לרחוץ אפי' גופו בחמין שהוחמו מע"ש וקיל יותר משאר שבותים. כיון שהוא רק מכח גזירה וכמ"ש הרי"א פ"ב דביצה. ע' שו"ת דברי יוסף סי' ס"ד:

There is a special leniency for someone who is extremely uncomfortable.

Rabbi Akiva Eiger notes that the prohibition against bathing on Shabbos is of rabbinic origin. Therefore, similar to a case of a *choleh she'ein bo sakana* [someone who is mildly ill], if the person is *mitzta'er* to the point that he can't function normally, we can be lenient with regards to this *gezeirah*.

Many people are only slightly uncomfortable and can function normally. Yet there is another solution offered by Rav Yechezkel Landau in his *Noda B'Yehuda* and subsequently quoted in the *Mishna Berura*:

NODA B'YEHUDA, TINYANA, OC 24

ולדעת מעולם לא נאסר רחיצה בפושרין רק בחמין. ואף שמדברי התוס' בשבת מ' ע"ב בד"ה מפני שמפשיר כו' משמע קצת דגם בפושרין אסור, נלע"ד דהתם ביושב ומתחמם כנגד המדורה ושם אסרו אפילו בפושרין דדומה כרוחץ בחמין. וכן אני מזהיר את הבלנין כאן שיתנו החמין למקוה בעוד היום גדול כדי שבכדי שתחשך בין כך לא יהיו רק פושרין.

MISHNA BERURA 326:7

בחמי האור - לפיכך במקום שנוהגין להחם המקוה צריך לזהר שלא יהיה רק פושרין דאל"כ אסור לטבול בו [ח"א] ועיין בקרבן נתנאל פרק במה מדליקין סי' כ"ד ובתשו' נו"ב מ"ת סי' כ"ד.

The gezeiras habalanim applies to hot water, not lukewarm water.

The *Noda B'Yehuda* rules that one may bathe in lukewarm water that was heated before Shabbos as only hot water was included in the rabbinic decree. This means that the *gezeiras habalanim* doesn't apply to lukewarm water and therefore, on Yom Tov we are also not concerned about bathing in lukewarm water, even if that water was heated on Yom Tov itself.

As such, if one is extremely uncomfortable, there is room to be lenient to take a regular hot shower. If one is slightly uncomfortable, one may shower in water that's cooler than normal but still lukewarm.

While it may be permissible to shower on Yom Tov, those who wish to do so should be careful to familiarize themselves with other halachos that may be relevant to heating water, bathing, and drying before availing themselves of a Yom Tov shower.

Concluding Thoughts

Based on the sources and the ruling of Moreinu Harav Schachter it is permitted to shower on Yom Tov, assuming one is careful with the water's temperature as well as sensitive to other potential halachic issues that may arise in the course of bathing.

Rabbi Dr. Ari Berman,
President and Rosh Yeshiva,
Yeshiva University and RIETS

Rabbi Michael Taubes
Interim Dean, and Rosh Yeshiva, RIETS

Rabbi Ari Rockoff
The David Mitzner Community Dean for
Values and Leadership, RIETS-YU

Rabbi Joshua Flug
General Editor

Rabbi Robert Shur
Series Editor

Rabbi Jordan Auerbach
Associate Editor

Copyright © 2024 All rights reserved by Yeshiva University

Yeshiva University,
500 West 185 St. New York, NY 10033
office@yutorah.org

This publication contains words of Torah. Please treat it with appropriate respect. For sponsorship opportunities, please contact Rabbi Jordan Auerbach at jordan.auerbach@yu.edu

ישיבת רבנו יצחק אלחנן

Rabbi Isaac Elchanan Theological Seminary

An Affiliate of Yeshiva University

RIETS PRESS